

INHOUD

Inleiding	6
Samenvatting <i>Capital et idéologie</i>	
Voorwoord en inleiding	15
Deel 1. Inegalitaire stelsels en de geschiedenis	21
Deel 2. Slavenstaten en koloniën	34
Deel 3. De grote transformatie van de twintigste eeuw	53
Deel 4. Herziening van de dimensies van politiek conflict	73
Conclusie	93
Verder lezen	96

INLEIDING

Zelfs zijn grootste fans fronsten hun wenkbrauwen. Alweer zo'n dikke pil? Bij tv-programma *De Wereld Draait Door* stak GroenLinks-leider Jesse Klaver, de politicus die Thomas Piketty enkele jaren geleden naar de Tweede Kamer haalde, de loftrumpet over de Franse econoom. Mét een verzuchting: 'Hij heeft heel veel talenten, maar het scheiden van hoofd- en bijzaken is er daar niet een van.'

Hoe Piketty zijn pleidooi tegen ongelijkheid in de wereld ook verwoordt, hij heeft er al snel duizend pagina's voor nodig. Desondanks zijn zijn boeken wereldwijd bestsellers. In 2013 publiceerde hij het vuistdikke *Le Capital au xxie siècle*. Hij verkocht er wereldwijd 2,5 miljoen exemplaren van.

In het najaar van 2019 volgde het nog omvangrijker *Capital et idéologie*. Kortweg zou je kunnen zeggen dat de basis van het eerste boek werd gevormd door uitgebreide statistieken, verzameld over een lange periode in tal van westerse landen. Boek twee heeft de historie als basis: Piketty beschrijft hoe maatschappijen zich ontwikkelden. Deze keer kijkt hij nadrukkelijker verder dan alleen de westerse wereld. Hij legt uit hoe de mate van ongelijkheid over de tijden en de landen heen geen toevalligheid of naturomstandigheid was, maar een poli-

tieke en ideologische keuze. In die zin ligt het ene boek duidelijk in het verlengde van het andere.

Piketty raakt een snaar, zoveel is duidelijk sinds hij in 2013 in korte tijd wereldfaam verwierf. Dat bewijzen de verkoopcijfers, en dat bewijst ook de dominante aanwezigheid van het thema 'ongelijkheid' op de politieke agenda en in het publieke debat. Plotseling leek iedereen het over ongelijkheid te hebben. Het lijkt erop dat de Fransman iets heeft aangeraakt dat onderhuids al langer speelde, maar nu nadrukkelijk en expliciet naar de oppervlakte werd gebracht.

De aandacht voor Piketty was even heel intens, vooral toen er een reeks vertalingen verscheen. De Nederlandse (*Kapitaal in de 21^{ste} eeuw*) kwam in het najaar van 2014 uit. Toen rolde de ene na de andere vertaling van de drukpersen. Je kunt rustig stellen dat de rockster-econoom een hype werd. Hij ging de hele wereld over, vulde overal grote zalen, mocht optreden in parlementen, maakte in talloze landen de tongen van columnisten en opiniemakers los.

Sommige critici vonden het na die hevige hype verdacht stil rond de Fransman. Zou de kruistocht tegen ongelijkheid zomaar weer zijn overgewaaid? Wie dat dacht, zat er faliekant naast. Zijn werk heeft grote impact gehad. Alle internationale organisaties, zoals de Europese Commissie, het Internationaal Monetair Fonds en de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling, houden zich nu met ongelijkheid bezig. Aan de lopende band verschijnen er studies over de ontwikkeling van inkomens- en vermogensverschillen binnen en tussen landen. In veel gevallen hadden die instellingen het thema al in het vizier, maar heeft Piketty het een

politiek en academisch zetje gegeven. Piketty en zijn ideeën zullen de komende jaren ongetwijfeld hun stempel drukken op het Europese debat over de vraag hoe en door wie de rekening van de coronacrisis moet worden betaald. In maart 2020 schaarde Piketty zich met het ondertekenen van een brief in de *Financial Times* meteen in het kamp dat pleit voor een ‘Europese oplossing’, ‘solidariteit’ en in het bijzonder ‘eurobonds’: obligaties die niet door een land maar door de hele eurozone gedekt worden.

Daarnaast is de belangrijkste verdienste van het eerste boek van Piketty de verzameling van data. En dat werk is sindsdien onverminderd doorgegaan. Gestaaft is er door hemzelf en andere wetenschappers van over de hele wereld gebouwd aan de zogeheten World Inequality Database, waarin jarenlang statistieken zijn verzameld over tientallen landen.

Ondanks al die aandacht voor ongelijkheid is Piketty niet onverdeeld gelukkig met de loop van de politieke historie sinds *Le Capital au XXI^e siècle* in 2013 verscheen. Met lede ogen heeft hij moeten aanzien hoe het electoraat niet zijn linkse antwoord op ongelijkheid, maar het rechtse omarmde. In een interview met ons in *De Telegraaf* noemt hij de ontwikkelingen in de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk ‘heel verdrietig’.

‘Ik kon destijds niet vermoeden dat Donald Trump gekozen zou worden en de Brexit zou plaatsvinden. Maar ik gaf in mijn vorige boek al aan dat het risico bestond van een nationalistische reactie op groeiende ongelijkheid. Je ziet dan ook een opkomst van nationalistische partijen en xenofobe geluiden die de frustratie van de

middenklasse en lagere economische groepen tegen globalisering uitbuiten. Dat is de consequentie van de toenemende ongelijkheid en het feit dat politiek links niet in staat is geweest veranderingen voor te stellen op zo'n manier dat er een verandering in het economische systeem zou plaatsvinden waardoor een gelijkere verdeling van inkomen en welvaart zou komen. En dus wisten Trump en Boris Johnson mensen ervan te overtuigen dat nationalisme en anti-immigratiebeleid de oplossing zijn.⁷

Hij refereert nog aan Griekenland, waar onder het linkse Syriza onder leiding van premier Alexis Tsipras wel een politieke koerswending plaatsvond. Maar dat kleine land bleek niet de trendsetter. Inmiddels regeert Tsipras niet meer. De trend in de meeste landen is eerder een verrechtsing van de politiek – kijk naar de opkomst van Lega in Italië, Forum voor Democratie in Nederland, Rassemblement National in Frankrijk en Alternative für Deutschland in Duitsland – dan een verlinksing. Zie het matige succes van Jeremy Corbyn in Engeland, of van Jean-Luc Mélenchon in Frankrijk, of van Bernie Sanders in Amerika. Dergelijke uitgesproken linkse leiders genieten zeker een grote mate van populariteit, maar ontegenzeggelijk profiteert rechts meer van de sociale spanningen dan links.

Piketty blijft desondanks geloven in zijn linkse antwoord. 'Mensen zullen teleurgesteld raken over Boris Johnson en Donald Trump,' was zijn stellige reactie toen we hem naar deze politieke ontwikkeling vroegen. 'Op een zeker moment komt men terug op die zogenaamde oplossingen. Ik denk dat er een grote behoefte is aan rechtvaardiger belastingen, aan een eerlijker economie.'

Het electoraat in Amerika of Duitsland is in grote meerderheid voor een miljardairstaks. Die is heel populair. Vooral de elite is het probleem, en de financiële pers.’

In zijn tweede boek gaat hij dan ook onvermoeibaar door met vergaande voorstellen. Na een uitgebreide historische analyse waarin Piketty vele eeuwen en tal van landen doorkruist, sluit hij zijn tweede economische epos af met een lang hoofdstuk vol concrete politieke suggesties.

Om er twee te noemen: Piketty stelt voor om alle 25-jarigen een vermogen van 120.000 euro te geven. Daarnaast wil hij de allerrijksten een belasting van 90 procent over hun vermogen opleggen (waarvan die eerste maatregel dan mooi betaald kan worden).

Om dat meteen concreet te maken: stel dat Charlene de Carvalho-Heineken, de dochter van biermagnaat Freddy, met haar vermogen volledig belastingplichtig zou zijn in Nederland, dan gaat voor haar het rekensommetje bij de fiscus als volgt. Naar verluidt heeft ze een vermogen van 14,2 miljard euro; dat is ruim 170.000 keer het gemiddelde vermogen in Nederland (dat inclusief eigen huis rond de 82.000 euro ligt). Volgens de gestaffelde belastingtabel van Piketty valt ze dan in de hoogste schijf van 90 procent. Aanslag van de belastingen: 12,78 miljard euro.

Ze blijft na betaling aan de fiscus nog nipt miljardair, maar het volgende jaar is het uit met de pret en is de rijkste Nederlander nog ‘maar’ miljonair. Jaar na jaar krimpt haar vermogen. Hoe hoog de rendementen op haar vermogen ook zullen zijn, tegen belastingtarieven van 90 procent en bij een lager vermogen van 60 procent valt niet op te beleggen. Zodra haar vermogen tot rond de 50 miljoen euro is gezakt – dat gebeurt in dit rekenvoor-

beeld al in het vierde jaar van de Piketty-belasting – bedraagt de taks nog 10 procent. Vanaf dat moment zou het vermogen in goede beursjaren wellicht op peil kunnen blijven. Ook in de wereld van Piketty houden vermogenden nog iets van hun vermogen over. Uiteindelijk zakt ze steeds verder in de staffel en betaalt ze na verloop van jaren nog 5 procent vermogensbelasting.

Overigens heeft de Fransman geen enkel medelijden met mevrouw Carvalho-Heineken. Toen hem dit voorbeeld werd voorgehouden, zei hij laconiek over die 90 procent belasting: ‘Dan heeft ze nog steeds een miljard euro over.’ In Piketty’s ogen is het vermogen van de rijksten der aarde geen privaat, maar collectief bezit. Voor hem zijn die torenhoge vermogens een mooie belastingbron om van af te tappen, zodat ook minder gefortuneerden van de overheid een beetje financiële steun kunnen krijgen.

Dit voorbeeldsometje maakt inzichtelijk hoe progressieve belastingen in Piketty’s wereld werken. Hoe ver dit verwijderd is van de Nederlandse en Belgische realiteit? Mijlenver. Recent is in Nederland een zeer milde variant van een progressieve vermogensrendementsheffing ingevoerd. Kleine spaarders worden ontzien tot ruim 30.000 euro. Daarboven betaal je tot een ton 0,54 procent, tot een miljoen 1,27 procent en boven een miljoen 1,60 procent. Het is voor Nederlandse begrippen al heel wat dat er – net als bij de inkomstenbelasting – een progressief tarief is ingevoerd. Of het met Piketty’s eerste boek te maken heeft, is niet duidelijk. Maar ook de Nederlandse politiek heeft geaccepteerd dat kleine spaarders beduidend minder rendement maken dan zeer vermogende beleggers. Overigens is de aanduiding ‘zeer

milde variant' ook weer betrekkelijk. De fiscus gaat er in deze systematiek van uit dat grote spaarders een substantieel deel van hun geld beleggen en dat ze daar meer dan 5 procent rendement op behalen. Lukt dat hun niet, dan betalen ze vermogensbelasting over een rendement dat ze in de praktijk niet hebben gehaald. Dan teren ook Nederlanders in op hun vermogen, dankzij de fiscus.

In België is vermogen onbelast en wordt alleen belasting geheven over de opbrengsten ervan (rente en dividenden). Deze belasting is tussen 2012 en 2017 stapsgewijs wel flink verhoogd, van 15 naar 30 procent. Daarnaast zorgen ook heffingen op onder meer onroerend goed en nieuwe belastingen op onder meer effectenrekeningen en beursverrichtingen ervoor dat de belastingdruk voor de hoogste vermogens steeds dichterbij de buurt komt van het Nederlandse niveau.

In Piketty's analyse is vermogen eigenlijk geen privaat gegeven. Het vele geld dat rijken hebben verworven is een soort collectief bezit. Want, zegt hij, dat vermogen is vergaard dankzij publieke investeringen – wetenschap bijvoorbeeld. Hij noemt Bill Gates, die niet persoonlijk de pc uitvond, maar rijk is geworden dankzij wetenschappelijke vindingen die door de belastingbetaler zijn gefinancierd. Hoezo is het geld van Bill Gates van hem, vraagt Piketty.

Met recht voer voor discussie. Maar zeg Piketty niet dat hij extreem is. Weet je wie pas extreem zijn, riposteert hij dan. De gematigden, de politici die door willen met *business as usual*, die niets willen veranderen aan het economische systeem in de wereld. 'Business as usual is volgens mij juist extreem.'

Hoe extreem of niet extreem zijn voorstellen zijn, is aan de lezer om te beoordelen. De schrijfstijl van Piketty is niet ingewikkeld. Hij streeft ernaar toegankelijk te zijn voor iedereen die de maatschappelijke thematiek van ongelijkheid aan het hart gaat. De grootste hobbel blijft evenwel de omvang van het werk.

Dat realiseert de Franse econoom zich zelf ook. In een interview met *de Volkskrant* is deze mea culpa te lezen: ‘Nog altijd is het boek in deze vorm van groot belang, om de problematiek in haar volledigheid en diepte te kunnen beschrijven. Maar ik denk dat ik ook andere middelen moet gaan hanteren, dunnere boeken, artikelen. En misschien moet ik kiezen voor vormen van visualisering, zoals we via internet toepassen voor onze site World Inequality Database. Maar het boek blijft van kapitale betekenis.’

Fan van het eerste uur Jesse Klaver heeft gelijk met zijn uitspraak dat de Fransman niet goed in staat is hoofd- en bijzaken te scheiden. Soms gaat Piketty pagina’s lang door over de geschiedenis van een land, die niet per se zó uitgebreid hoeft te worden beschreven om toch het punt te kunnen maken. Begrijpelijk is het desondanks wel. Hij heeft een brede en diepe blik. En als je eenmaal geschiedenissen opduikt en uitpluist, beland je van het ene interessante inzicht in het andere.

Om het werk echt voor iedereen toegankelijk te maken laten wij op *De kleine Piketty 1* nu *De kleine Piketty 2* volgen. Het eerste boekje bleek duidelijk in een behoefte te voorzien. Ook nu lijkt dat het geval. Op Twitter verzuchtte een oprecht geïnteresseerde socioloog: ‘Ik wacht wel op de “dunne” variant.’ Die is er dus nu.

In dit boekje dikken we Piketty's analyse uit *Kapitaal en ideologie* in. Maar we hebben ons best gedaan tegelijkertijd recht te doen aan zijn bloemrijke aanpak. Onze 'kleine Piketty' is dus geen managementsamenvatting, een saaie tekst waarin we alleen maar snel tot de kern willen komen. Het is behapbaarder, maar hopelijk net zo informatief en inspirerend. De samenvatting volgt redelijk strak de indeling van het originele werk, dat in vier delen en zeventien hoofdstukken is onderverdeeld, waarvan we de titels hebben gehandhaafd. Ter aanvulling op zijn boek voegen we nog een kort kader toe over de manier waarop Nederland de slavernij afschafte.

Wouter van Bergen en Martin Visser